

Latvijas Universitāte
Ķīmijas fakultāte

Diplomdarbs

*Pusaudžu skolas konfliktu risināšanas
prasmes*

Artūrs Ābols
Stud. Apl. Sk.Ķī 040001

Darba vadītāja
Asoc. profesore
Ināra Krūmiņa

Rīga

Saturs

lpp

Ievads	3
1. Konflikta pedagogiskie un psiholoģiskie pamati	5
1. 1 Konflikta jēdziens un būtība	5
1. 2 Konflikta cēloņi un risināšanas iespējas.....	7
1. 3. Pusaudžu vecumposma attīstības īpatnības un skolas konfliktu risināšanas prasmes	12
1. 4. Pusaudžu saskarsmes prasmju veidošanās.	18
2. Pusaudžu skolas konfliktu risināšanas prasmju izpēte	20
2. 1. Pētījuma objekta un metožu raksturojums	20
2. 2. Pētījuma norise, rezultātu apstrāde, analīze un interpretācija	21
Nobeigums	29
Kopsavilkums	30
Literatūras saraksts	33
Pielikumi	34

Ievads

Cilvēki dzīvo sabiedrībā, konkrētā kultūrsociālā vidē un tajā nemitīgi atrodas saskarsmē, jo mūsu darbi, mācības, prieki un rūpes ir saistītas ar līdzcilvēkiem. Taču visi cilvēki nav vienādi, indivīda intereses, vēlmes, vajadzības, dzīves mērķi un uzskati, vērtības var būt ļoti dažādi un savā starpā būtiski un nebūtiski atšķirīgi. Tieši saskarsmes procesā cilvēks vispilnīgāk var apmierināt savas fizioloģiskās, piederības, atzīšanas, izziņas un citas vajadzības, radot ļoti spēcīgas emocijas, kas savukārt ir pamatā pie vēlamā rezultāta. Pretējā gadījumā rodas konflikts starp vēlamo un esošo.

Ikdienas dzīvē nevaram izbēgt no konfliktiem, kas ņemot vērā mūsu savstarpējās attiecības, ir gluži dabiska un neizbēgama parādība. Tāpēc ļoti reti esam gatavi veltīt laiku tam, lai konfliktu izanalizētu, pārdomātu un izpētītu. Bet katru dienu skolēniem ir jārēķinās ar konflikta iespējamību. Tas var būt kāda pusaudža iekšējais konflikts, tas var būt divu vai vairāku skolēnu konflikts, tas var būt konflikts ar skolotājiem. Valda uzskats, ka konflikts ir slikta un graužoša parādība, taču konfliktu var izmantot kā iespēju kaut ko iemācīties.

Sabiedrībā arvien biežāk izskan bažas par skolēnu, īpaši pusaudžu vardarbību savstarpējās attiecībās, necieņu pret saviem skolas un klases biedriem, skolotājiem un veselības vērtības neizpratni ikdienā, bet sākums tam visam ir konflikts. Konflikti bieži uzšķiļas netradicionālā asa strīda vai ķildas formā. Skolēni sarunā daudz lieka, nepatiesa, aizvainojoša, attiecības graužoša, bet nesaskaņas tā arī neatrisina, vai arī neprot atrisināt.

Savam diplomdarbam izvēlējos tēmu "Pusaudžu skolas konfliktu risināšanas prasmes", jo skolēnu, īpaši pusaudžu, konflikti ir kļuvuši par vienu no aktuālākajām problēmām ne tikai mūsu skolā. Tādēļ mana diplomdarba mērķis ir atklāt konfliktu cēloņus skolā, to risināšanas prasmes, jo pretrunas pastāvēs vienmēr un ar tām ir jāsadzīvo un jāmēģina atrast tādus lēmumus, kuri vairāk vai mazāk būtu pieņemami visiem, lai skolā un klasē pastāvētu labvēlīgs psiholoģiskais klimats, kur savstarpējās skolēnu un skolotāju attiecības būtu uz sadarbību vērstas, abpusējas un abas puses bagātinošas.

Pētījuma objekts:	skolas sociālā vide
Pētījuma priekšmets:	skolas konfliktu risināšanas prasmes
Darba mērķis:	atklāt konfliktu cēloņus skolā un pilnveidot to risināšanas prasmes

Hipotēze:

pusaudžu prasmes konfliktu risināšanā veidojas sekmīgi, ja:

- radīta labvēlīga gaisotne konflikta risināšanai;
- pusaudzis cenšas apzināti izprast un novērtēt konfliktu cēloņus un sekas;
- regulāri pielieto dažādas mācību metodes un darba paņēmienus.

Pētījuma uzdevumi:

- izpētīt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par konfliktu cēloņiem un risināšanas iespējām;
- izzināt pusaudžu konfliktu cēloņus skolā;
- izvērtēt pusaudžu uzvedības taktiku konfliktsituācijas risināšanā;
- izanalizēt pusaudžu prasmju veidošanos konfliktu risināšanā.

Darba metodes:

anketēšana, intervijas, pārrunas ,novērošana

Pētījuma bāze:

‘x’ vidusskolas 9.- 10. klašu audzēkņi.

1. Konflikta pedagoģiskie un psiholoģiskie pamati

1.1 Konflikta jēdziens un būtība

Saskarsme ir galvenā cilvēka esamības forma. Visi cilvēka darbošanās un sadarbošanās veidi notiek saskarsmes veidā. Saskarsme ir tiešs vai netiešs kontaktēšanās process, kura mērķis ir ietekmēt partnera (partneru) uzvedību, emocijas, aktivitātes pakāpi un darbību. Katrs savas saskarsmes pieredzes rezultātā ir pamanījis, ka dažus cilvēkus mēs izvēlamies par saviem saskarsmes partneriem, bet no citiem izvairāmies, tas var būt saistīts ar partneru sociālo un psiholoģisko raksturojumu nesaderību- neefektīvo saskarsmi.

Ja saskarsmi aplūko kā procesu un mēģina analizēt, ko un kā cilvēki cits citam saka, tad var vērot vairākus šķēršļus, kas rodas šajā procesā un liedz tam ritēt efektīvi. Atšķirībā no barjerām, šķēršļi rodas tieši sarunu laikā un ir konkrēti kavēkļi ceļā uz pietiekami labu savstarpējo saprašanos. Ņemot vērā šķēršļu būtību, psihologi šīs komunikācijas iedala vairākos veidos [1; 176]. Izšķir agresīvo, netiešo, maldinošo vai melīgo komunikāciju. Agresīvās komunikācijas veidi ir:

- moralizēšana;
- sprediķošana;
- kritizēšana;
- apvainošana;
- apsūkāšana;
- izsmiešana;
- noraidīšana.

Neefektīvā saskarsme ir viena no konfliktu galveniem iemesliem [3; 28].

Konflikta jēdziena skaidrojums meklējams dažādos avotos. Konflikta uzskata par dabisku un neizbēgamu procesu cilvēka dzīvē, tāpēc grūti dot vienu precīzu skaidrojumu. Cilvēki, īpaši bērni un jaunieši, ir stipri atšķirīgi, katrs ar savu gaumi, uzskatiem, vajadzībām, vērtībām un dzīves pieredzi. Tāpēc ir grūti izvairīties no konfliktiem. Tie var notikt uz ielas, mājās, skolā, kontaktējoties ar draugiem, klases un skolas biedriem, skolotājiem, paziņām, svešiem cilvēkiem. Konflikta dažādība ir ļoti liela, tāpēc arī tos nevar definēt ar vienu apzīmējumu. Neskatoties uz konflikta jēdzieni daudzveidību, tajos var saskatīt kopīgus elementus.

Konflikts (latīņu val. *Conflictus*- sadursme) ir pretēju uzskatu, viedokļu sadursme [1;180]. Lai norisinātos konflikts , ir nepieciešamas vismaz divas pretēji darbojošās personas.

Psiholoģijas vārdnīca dod šādu skaidrojumu- “attiecīgajā laikā un telpā pretrunīgu tendenču vai interešu sadursme, kad nepieciešama individuāla, grupveida vai institucionālā atrisināšana. Neraugoties uz to, ka konflikts ir neizbēgama un normāla saasināšanās forma [7; 73].

Konflikts ir subjektu mijiedarbībā nozīmīgu pretrunu asākais risināšanas veids, kas realizējas abpusējā pretdarbībā un parasti rada negatīvas emocijas [10; 121].

Konflikts rodas, ja pastāv konkurējoši vai nesavienojami viedokļi. Konfliktam uz cilvēku var būt divējāda ietekme, proti, pozitīva vai negatīva. Savlaicīgi neatrisināti konflikti, kas pasliktina situāciju, uzkrāj spriedzi, negatīvas emocijas, atsvešina partnerus, kropļo attiecības un noved pie to pārrāvuma. Savlaicīgi neatrisināts konflikts var izraisīt inertu ārējā konflikta pārceļšanu uz iekšu, kad cilvēks to sāk pārdzīvot kā iekšēju un slēpjamu, kļūst depresīvs vai agresīvs. Konflikta ir ļoti grūti psiholoģiski koriģēt, tāpēc ir ļoti svarīgi apzināties patiesos konflikta iemeslus un savlaicīgi atrisināt tos.

Konfliktus iedala vairākās grupās.

1.iekšējie un ārējie konflikti.

Psihologi aplūko iekšējos un ārējos, starppersonu un starpgrupu konfliktus. Vācu psihologs Kurts Levins (1880- 1947) tiek uzskatīts par pirmo konfliktu koncepcijas autoru. Viņš norāda, ka ir trīs iekšējā konflikta tipi:

- situācija, kad cilvēkam jāizvēlas viens no diviem pozitīviem mērķiem. Piemēram, kad jāizvēlas, kuru no diviem interesantiem TV raidījumiem skatīties, ja tos rāda abus vienlaikus pa dažādiem kanāliem. Nez vai kāds no mums būs tik neizlēmīgs, neskatīsies nevienu no TV pārraidēm.
- situācija, kad cilvēkam jāizvēlas viens no negatīviem mērķiem. Tas ir gadījums, kurā nonāk skolēns, kas negrib pildīt uzdoto, labi zinot, ka par neizdarīto saņems sodu. Katrs cilvēks ik pa laikam nonāk šādas izvēles priekšā. Kā rīkojies tu- izdari darbu, kuru ne visai gribas darīt, vai arī neizdari to, naivi cerot, ka sekas šoreiz ies garām?
- situācija, kad cilvēkam ir jāizvēlas mērķis, kas vienlaikus ir gan pozitīvs, gan negatīvs. Tas ir gadījums, kad ļoti gribas paglaudīt suni, bet mēs baidāmies, ka suns iekodīs. Vai tu esi bijis situācijā, kad tev gribas pievērst kāda cita cilvēka uzmanību, bet ir bail, ka viņš par tevi pasmiesies, negribēs ar tevi runāt [1; 181].

Starppersonu konflikti rodas divu vai vairāku cilvēku psiholoģisko sadursmju dēļ, bet starpgrupu konflikti- vismaz divu dažādu grupu, piemēram, 10. a un 10. b klases sadursmju dēļ.

2.Konstruktīvi un destruktīvi konflikti.

Konflikts var būt progresa virzītājspēks, kas labvēlīgi ietekmē partneru attiecības. Konflikts var traucēt progresu., ja tā dalībniekiem ir iesīkstējuši uzskati, tie pretojas pārmaiņām, uzmanību akcentē uz grūtībām un pārspilē to nozīmi, nemeklē risinājumus. Tātad konflikts var būt

konstruktīvs vai destruktīvs. To nosaka konflikta mērķis, veids, kā mēs nonākam pie rezultāta, un iemesli, kāpēc esam tajā iesaistījušies [1; 182].

Kopīga mērķa atrašana un akceptēšana ir viens no sekmīgas konflikta risināšanas priekšnoteikumiem.

1. 2 Konflikta cēloņi un risināšanas iespējas

Konflikti nerodas pēkšņi, paši no sevis, tāpat arī tie neizzūd. Ar konfliktu ir tāpat kā ar slimību- jo ātrāk to atklāj un sāk ārstēt, jo lielākas cerības, ka to var izārstēt[1; 183].

Par konflikta veidošanos liecina:

- sīki strīdi;
- dažādi pārpratumi;
- sasprindzinājums;
- nepatīkamas izjūtas.

Konflikts izraisās tāpēc, ka vienai pusei liekas, ka otra aizskar tā intereses, jūtas, cieņu, traucē apmierināt kādas vajadzības vai īstenot nodomus.

Konflikti bieži uzšķiļas neracionālā, asa strīda vai ķildas formā. Cilvēki sarunā daudz lieka, nepatiesa, aizvainojoša, personību un attiecību graužoša, bet nesaskaņas tā arī neatrisina.

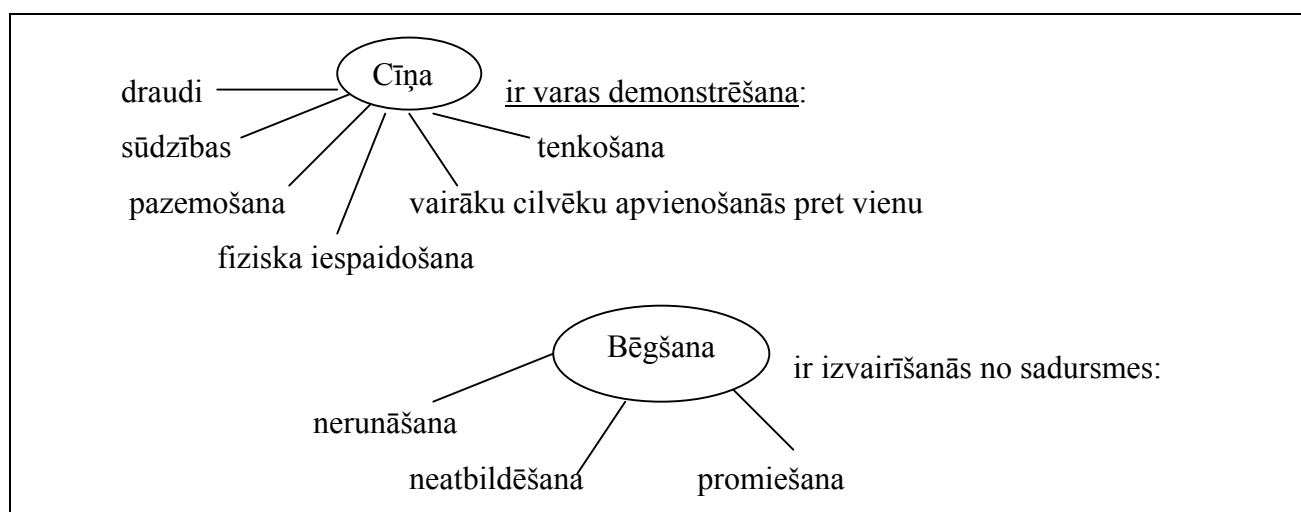
Pētījumi pierāda , ka vairums gadījumos konfliktus izraisa šādi iemesli:

- **cilvēku dažādie uzskati, atšķirīgās domas par vienu un to pašu.** Cilvēku viedokļi mēdz atšķirties gan vienkāršās, gan sarežģītās lietās- kas patīk vai nepatīk. Ja klasē ir konflikts par to, vai braukt divu vai trīs dienu ekskursijā, tas tā patiesais cēlonis var būt dažādie uzskati par to, kas ir laba ekskursija, vai arī par to, kas ir ekskursijas par pieņemamu samaksu;
- **cilvēku atšķirīgās intereses.** Divi skolēni var strīdēties par to, vai iet uz kino vai klases vakaru, bet viņu māte ir ieinteresēta, lai pirms iešanas viņi izmācās;
- **situācijas, kad netiek apmierinātas cilvēku pamatvajadzības.** Ja cilvēkam nav iespējams pietiekamā daudzumā iegūt izdzīvošanai nepieciešamas lietas- pārtiku, ūdeni, gaisu, apģērbu, pajumti, drošību, piederības izjūtu,- tas var kļūt par konflikta cēloni. Ja cilvēkam trūkst šo primāro lietu, viņš bieži rīkojas, neievērojot pastāvošās normas vai noteikumus;
- **atšķirīgie resursi.** Cilvēkiem pieder atšķirīgs naudas daudzums; viņi var būt talantīgi un mazāk apdāvināti, garīgi bagāti vai primitīvi. Atšķirīgas var būt cilvēku iespējas ietekmēt situāciju- viņiem var būt lielāka vai mazāka vara;

- **atšķirīgie veidi psiholoģisko vajadzību realizēšanai.** Jebkuram cilvēkam ir vajadzība justies pieņemtam, nozīmīgam, atbildīgam, mīlētam. Tomēr ļoti atšķirīgi ir veidi, kā katrs indivīds šīs vajadzības realizē;
- **atšķirīgā vērtību orientācija.** Ikdienā cilvēki parasti nerunā par savu vērtību orientāciju. Vienam ir vēlme saražot pēc iespējas vairāk rūpnieciskās produkcijas, tā iegūstot lielāku peļņu, citam svarīgi ievērot ekoloģiski tīras ražotnes izveides principus.

Konflikta patiesos cēloņus ir visai grūti noskaidrot. Ļoti bieži cilvēka rīcība ir it kā pilnīgi pretēja tā patiesajam mērķim. Parasti tās ir situācijās, kad cilvēks nespēj ar “pozitīvu”- sociāli vēlamu- rīcību panākt vēlamo mērķi. Dažkārt konflikti ieilgst, izraisot tā dalībniekos negatīvus pārdzīvojumus un emocijas, traucējot produktīvi darboties citās sfērās. Tāpēc ir svarīgi saskatīt konfliktu, tikko tas sācies, un pieņemt konkrētu lēmumu- risināt to vai nē, un – kā to izdarīt [10;125].

Kā apgalvo amerikāņu psihologs D. Dana, vēl tais laikos, kad cilvēki dzīvoja pirmatnējā barā, viņiem veidojās divas reakcijas uz draudiem un pretenzijām- cīņa vai bēgšana[2.1.attēls]. Šī instinktīvā reakcija saglabājusies arī mūsdienu cilvēkā un ‘ļauj’ konflikta situācijās lemt ļoti ātri [8; 96].

1.1.attēls. Taktika konfliktsituāciju risināšanā

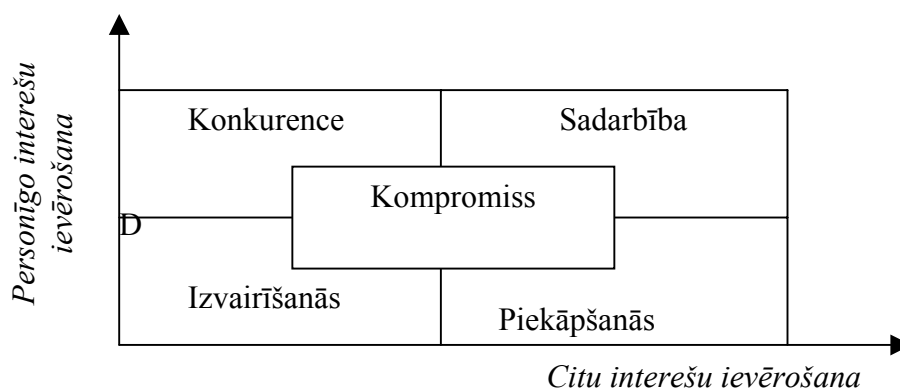
Izmantojot šos paņēmienus, konfliktus nevar atrisināt, jo abi strīdnieki domā, ka:

- konfliktā var uzvarēt tikai viens;
- otram pusei piemīt trūkumi un sliktas īpašības,- kamēr tās nenovērsīs, tikmēr nekas nemainīsies;
- situācija ir bezcerīga un nav atrisinājuma.

Bēgšanas varianti izpaužas kā izvairīšanās no saskarsmes, nerunāšana, neatbildēšana uz jautājumiem, aiziešana no skolas. Cīņas reakcijas mūsdienu variants ir varas demonstrēšana:

draudī, sūdzēšanās, žēlošanas skolas vadībai, vairāku cilvēku apvienošana pret vienu, neslavas celšana, aprunāšana. Diemžēl šo instinktīvo reakciju pielietošana rada smagas sekas. Abas šīs reakcijas ir neefektīvas, jo tikai saasina konfliktu un bojā attiecības.

Eksistē pieci konfliktu risināšanas pamatstili, kuriem pamatā izmantota K. Tomasa-P.Kilmena metode. Šī sistēma ļauj izstrādāt konflikta risināšanas stratēģiju katram individuāli[10;127].

1.2. attēls. K.Tomasa –R.Kilmāna konflikta regulēšanas modelis

Uz horizontālās ass attēlojot to, cik lielā mērā cilvēks ir gatavs ievērot citu cilvēku intereses, bet uz vertikālās ass- cik svarīgi cilvēkam ir aizstāvēt personīgās intereses, K. Tomass un R.Kilmans norāda uz pieciem konfliktu regulējošiem veidiem jeb uzvedības stiliem.

1. **Izvairīšanās** (bēgšana, aiziešana), kam raksturīga gan personīgo mērķu sasniegšanas tieksmes trūkums, gan nevēlēšanās kooperēties, sadarboties. Šo uzvedības formu parasti izvēlas tad, ja indivīds nevēlas (vai arī viņam nav izdevīgi) aizstāvēt savas tiesības, sadarboties, lai izstrādātu lēmumu. Parasti cilvēks tad atturas no sava viedokļa izteikšanas, izvairās no strīda. Šis stils ietver sevī tendenci izvairīties no atbildības par lēmumu. Šāda uzvedība iespējama, ja:

- konflikta rezultāts indivīdam nav sevišķi svarīgs;
- sasprindzinājums ir pārāk liels, un indivīds izjūt nepieciešamību pēc spriedzes mazināšanas;
- situācija ir pārāk sarežģīta, un konflikta atrisināšana prasīs no indivīda pārāk daudz spēka, indivīdam nepietiek varas (laika, spēka), lai atrisinātu konfliktu sev labvēlīgi.

2. **Pielāgošanās, piekāpšanās**, kas nozīmē pretēju uzvedības veidu konkurencei - cita labā ziedot savas intereses.

Indivīda darbība virzīta uz labu attiecību saglabāšanu vai atjaunošanu, to sasniedzot ar pretrunu nogludināšanu, reizēm pat upurējot personīgās intereses. Šāda uzvedība iespējama, ja:

- indivīdam svarīgi saglabāt labas attiecības ar oponentu;
- indivīds nav pārāk iesaistījies šīs problēmas risinājumā;
- pretrunu objekts ir nozīmīgāks oponentam nekā indivīdam;
- ja indivīdam ir pārāk maz iespēju uzvarēt, pārāk maz varas.

Galvenā atšķirība starp abiem minētajiem stiliem ir tā, ka piekāpšanās gadījumā cilvēks sadarbojas ar citiem, bet izvairīšanās gadījumā nedara neko, lai sadarbotos, vienkārši "atgrūž" problēmu no sevis. Izvairīšanās stils būtībā ir bēgšana no problēmas un atbildības.

Abi iepriekš minētie konfliktu risināšanas stili bieži tiek uzskatīti par neproduktīviem, taču reizēm izvairīšanās vai piekāpšanās var būt pietiekoši konstruktīva reakcija konflikta situācijā. Iespējams, ka piekāpjoties vai izvairoties problēma ar laiku atrisināsies pati, vai arī indivīds iegūs iespēju ar to nodarboties vēlāk, kad būs tam gatavs.

3. Konkurence, pretošanās, cīņa - uzvedības veids, kura pamatā ir tieksme apmierināt tikai savus mērķus, savas intereses, nemaz neņemot vērā citu mērķus un intereses.

Šim uzvedības stilam raksturīga indivīda aktīva cīņa par savām interesēm, pielietojot visus iespējamus līdzekļus, lai sasniegtu izvirzītos mērķus. Konkurences stilam raksturīga indivīda stingra pozīcija un nesamierināms antagonisms pret citiem konflikta dalībniekiem to pretošanās gadījumā. Šāda uzvedība iespējama, ja:

- indivīds situāciju uztver kā ārkārtīgi svarīgu;
- indivīds ir aktīvs un dod priekšroku individuālai darbībai;
- indivīds situācijas atrisinājumu saredz divās iespējās - uzvarēt vai zaudēt;
- indivīdam ir lielāka vara nekā citiem konflikta dalībniekiem.

4. Sadarbība, kad situācijas dalībnieki nonāk pie alternatīvas, kas pilnībā apmierina abas puses.

Indivīds aktīvi piedalās tāda risinājuma meklējumos, kas apmierinātu visus mijiedarbības dalībniekus, tai pašā laikā neaizmirstot arī savas intereses. Šāda uzvedība iespējama, ja:

- problēmas risinājums ir vienlīdz nozīmīgs abām konfliktējošām pusēm, un neviena nevēlas ne no kā atteikties;
- abas konfliktā iesaistītās puses ir ieinteresētas kopīga lēmuma izstrādāšanā;
- abām konfliktā iesaistītajām pusēm ir pietiekoši daudz laika, lai vispusīgi apspriestu jautājumu, iespējamās pretrunas un izstrādātu lēmumu, kas apmierina visu pušu vajadzības;
- ja abas konfliktā iesaistītās puses gatavas atklātai savu vajadzību un vēlmju apspriešanai;
- ja abām konfliktā iesaistītajām pusēm ir apmēram vienādas varas rezerves.

Šis ir pats sarežģītākais no visiem uzvedības stiliem, bet ļauj izstrādāt abas puses apmierinošu risinājumu.

5. Kompromiss, kura laikā dalībnieki var izmantot dažādus uzvedības veidus - izvairīšanos, piekāpšanos, konkurenci un sadarbību, vienojoties par risinājumu, kas daļēji apmierina abas puses.

Konflikta dalībnieku darbība virzīta uz tāda risinājuma meklējumiem, kas balstīts uz abu pušu savstarpēju piekāpšanos; uz tādu starprezultātu izstrādi, kas apmierina abas puses, kurā neviena puse īpaši neiegūst, bet arī nezaudē. Šāda uzvedība iespējama, ja:

- oponentiem ir vienāda vara;
- indivīda vēlmju papildījums nav pārāk nozīmīgs, viņš gatavs nedaudz
- mainīt sākotnēji izvirzīto mērķi;
- abām pusēm nav laika labāka risinājuma meklēšanai;
- abas puses apmierina pagaidu risinājums kādā noteiktā laika sprīdī[10;128].

S. Omārova [9; 23] raksta, ka visi konflikti ir atrisināmi, ja tos izdodas risināt racionālās sarunās. Ja nevarēs izrunāties, nebūs arī konflikta risinājuma. Pilnīgi aplams ir visai izplatīts aizspriedums, ka pirmais meklē izlīgumu tas, kurš jūtas vainīgs vai vājāks. Patiesībā ir otrādi- vēlēšanās atrisināt konfliktu un noregulēt attiecības ir gudrības un spēka izpausme. Pie tam cilvēks, kurš sper pirmo soli, iegūst kontroli pār situāciju.

Visefektīvākā konfliktu risināšanas stratēģija ir konstruktīvs risinājums četru paņēmieni secībā:

1. saprast, kādas vajadzības ir pretējai, konfliktējošai pusei;
2. noskaidrot, vai jūsu domstarpībās nav savstarpēji kompensējošu prasību;
3. mēģināt izstrādāt variantus, kuri apmierina abu pušu vajadzības;
4. dariet kopā un parādiet, ka jūs domājat arī par otru[14; 238].

Var arī izmantot amerikāņu psihologu izstrādāto konfliktu atrisināšanas “četrus soļus” metodi:

- pirmais solis- atrast laiku un iespēju aprunāties, atklāti pateikt, ka pārdzīvojam radušos situāciju, vēlamies to apspriest un atrast abiem apmierinošu risinājumu;
- otrais solis- norunāt laiku un vietu, kur šī saruna varētu notikt. Svarīgi ir atrast pietiekami daudz laika (vidēji nopietna konflikta gadījumā ne mazāk par stundu) un tādu vietu, kur neviens netraucēs;
- trešais solis- pati saruna. Šis ir pats nopietnākais un grūtākais solis, tādēļ dialogam ar otru konfliktā iesaistīto cilvēku nepieciešams sagatavoties, un ne jau tādēļ, lai atcerētos visu sliktu, ko šis cilvēks jums nodarījis, bet gan, lai pārdomātu savas un otras puses intereses,

dažādus variantus šo interešu īstenošanai. Dialoga galvenais uzdevums ir panākt samierināšanos un konflikta atrisinājumu;

- ceturtais solis- vienošanās. Vienošanās ir vērsta uz nākotni. Sarunas partneri apspriež savu turpmāko uzvedību un attiecības, savu tālāko izturēšanos vienam pret otru. Nebūs lieki runāto fiksēt: uzrakstīt uz papīra vai ieskaņot magnetofona lentē, lai vajadzības gadījumā varētu sev precīzi atsaukt atmiņā. Labas vienošanās pazīme ir tāda, ka neviena puse nav zaudētāja, abas ar šo vienošanos ir ieguvušas vismaz kaut ko. Līdz ar to konflikts ir atrisināts un paveras iespējas sadarbībai un attiecību uzlabošanai[9;14].

Ja konfliktu nevar atrisināt konfliktējošās puses, tad nepieciešams starpnieks, kurš nodrošina vienādas iespējas abām pusēm paust savu viedokli, nodrošina pieklājīgas uzvedības ievērošanu sarunu laikā.

1.3. Pusaudžu vecumposma attīstības īpatnības un skolas konfliktu risināšanas prasmes

Mūsu uzskati, dzīves uztvere, vērtības, vajadzības un jūtas ir neatņemama katra konflikta, ko mēs piedzīvojam, daļa. Veidu, kādā risinām konfliktu, nosaka tas, kā mēs jūtamies, kā izturamies pret citiem cilvēkiem, cik veci esam, kā vērtējam un uztveram pasauli [12; 15].

Jebkurš konflikts un tā risināšana sākas ar tā dalībniekiem. Katram vecumposmam ir savas īpatnības, kuras nedrīkst neņemt vērā. Vecumīpatnībām ir milzīgs spēks, sevišķi pusaudžu vecumā. Pusaudzis ir spējīgs izraisīt konfliktu par vismazāko nieku, bet ar saviem spēkiem grūti ir to atrisināt, atrast pareizāko ceļu un risinājumu. Prasmes konfliktu risināšanā ir ļoti dažādas un atsevišķas.

Pusaudža un jaunieša gadi ir ātras fiziskās attīstības, hormonālo pārmaiņu un jaunu garīgo iespēju parādīšanās periods, tādēļ nav pārsteidzoši, ka šis laiks iezīmējas ar jaunām izjūtām. Ir normāli izjust garastāvokļa svārstības- ātrās izjūtu maiņas. Šo izjūtu intensitāte var visus pārsteigt. Izrādās, ka esam ļoti jūtīgi kā pret prieku, tā arī pret sāpēm. Dažreiz tikai skatiens, vārds, vai pieskāriens var dot šo atšķirību izjūtās.

Pazīt savas izjūtas un mācēt tās vadīt ir divas ļoti svarīgas prasmes, ko ikviens var apgūt jebkurā vecumā. Šī prasme ir ļoti svarīga tieši pusaudža un jaunieša gados [11; 10].

Attiecībā pret skolu vecāko klašu skolēna iekšējā pozīcija veidojas no viņa attieksmes pret skolu kā iestādi., pret mācību procesu un zināšanām, pret skolotājiem un skolas biedriem. Jaunākais skolēns un pat pusaudzis vēl nešķir šos momentus, viņiem vienkārši “patīk” vai “nepatīk” skola. Starp 13. un 16. dzīves gadu iestājas dzimumbriedums, kas padara pusaudzi nemierīgu, nelīdzsvarotu. Viņš sāk izjust interesi par paša pārdzīvojumiem (“sevis” atklāšana). No

jauna novērtējot savas spējas, viņš viegli nonāk konfliktā ar pieaugušajiem, tāpēc dod priekšroku uzturēties sava vecuma pusaudžu sabiedrībā, viegli pakļaujoties grupas ietekmei [5; 116].

Līdz ar abstraktās domāšanas attīstību pusaudža vecumā notiek parādību dziļāka izpēte, tiek izdarīti plašāki vispārinājumi. Pusaudži cenšas izskaidrot dažādas parādības, atklāt ar tām saistītās likumsakarības. Eksperimentējot un izmēģinot viņi paplašina redzesloku. Nekas netiek pieņemts tikai tāpēc, ka skolotājs vai tēvs teicis, bet par visu tiek pieprasīts paskaidrojums, pamatojums.

Mācīšanās, tāpat kā iepriekš, paliek par galveno nodarbību, taču daudzu pusaudžu intereses iziet ārpus skolas programmas ietvariem un meklē apmierinājumu ārpusklasses vai ārpuskolas darbībā, periodisko izdevumu un populārzinātniskās literatūras lasīšanā, sekošanā televīzijas un radio raidījumiem. Tiek izjūta interese tikai par neatklātām, noslēpumainām, romantiskām parādībām, ap kurām varētu prātot, "galvu laužīt". Psihiskās un morālās vērtības tiek lielāko tiesu pārdzīvotas ar to konkrētu iemiesotāju – ideālu personību palīdzību. Par ideālu var būt daiļdarbu varoņi, mūsdienu vai pagātnes redzami sabiedriskie un valsts darbinieki, karavadoņi, dažreiz arī personas no tuvākā paziņu loka (skolotāji, vecāki, radnieki).

Rodas interese par paša "es", par personiskiem pārdzīvojumiem. Tiek uzsākta pašanalīze, salīdzināšana ar citiem, bieži vien ar ideālām personībām. Daži sāk rakstīt dienasgrāmatu, dzejoļus, interesēties par citu cilvēku psihisko dzīvi, lasa psiholoģisko literatūru un dzeju. Tas viss ir laba pašaudzināšanas izejas bāzes[13; 192].

Pusaudzim lielākā vai mazākā mērā ir raksturīgs negatīvisms, opozīcija, nepakļaušanas un tieksme pēc iespējas ātrāk būt pieaugušo kārtā, saglabājot savu bērna privilēģiju - nebūt atbildīgam.

Pusaudža perioda beigās ideālajā variantā cilvēkam būtu jāatrod sava paliesā identitāte un sociālā loma. Ja tas nav noticis, viņam ir "lomu sajaukums", viņš turpina to meklēt, jau būdams pieaudzis. Ja šiem meklējumiem nav panākumi, var rasties neirozes pazīmes, depresija vai agresivitāte, infantilisms (bērnišķīgums) vai frustrācija (sasprindzinājuma stāvoklis, kura pamatā ir subjektīvi uztverta nespēja sasniegt nozīmīgu mērķi un apmierināt savas vajadzības).

Pusaudža periodā

- 1) noformējas vispārīgās intelektuālās spējas;
- 2) izpaužas tendence eksperimentēt, ne pieņemt gatavas hipotēzes kā "patiesību pēdējā instancē", bet meklēt savas patiesības un pašam pārbaudīt vecas;
- 3) rodas velmē skaļi apliecināt savus sasniegumus, uzņemties vairāk nekā spēj izpildīt, izvēlēties prestižākos uzdevumus un gūt novērtējumu par katru cenu;
- 4) ir tieksme spriest par sarežģītām, abstraktām idejām, salīdzināt alternatīvas;
- 5) ir velēšanās patstāvīgi meklēt jauno, neparasto ;
- 6) ir tendence vispārināt;

7) tiek pausta abstraktā varonība .

Pusaudža vecumā mainās autoritātes; mazam bērnam autoritāte ir māmiņa, skolēnam pirmajās klasēs - skolotāja, bet pusaudzīm par uzvedības, vispārīgo noteikumu etalonu un avotu kļūst vienaudžu grupas. Tad arī parādās nesaskaņas starp pieaugušo un vienaudžu uzvedības kodeksu. Lielākās problēmas pieaugušajiem rodas ar tiem pusaudžiem, kam ir **zems pašvērtējums**, kad pusaudzis pats sevi redz citādu, sliktāku un netic tiem, kas apgalvo pretējo. Tas rada iekšēju konfliktu ar sevi.

Pusaudzīm rodas stress, ja:

- vecāki pieprasa, lai viņš būtu priekšzīmīgs;
- vecāki vēlas, lai viņa draugi būtu priekšzīmīgi;
- vecāki uzstāj, lai pusaudzīm būtu priekšzīmīgas atzīmes;
- vecāki vēlas, lai viņš izceltos citu vidū;
- citi par pusaudzi smejas;
- viņu cenšas pierunāt uz sliktām darbībām;
- pusaudzis zaudē draugu;
- vecāki savā starpā ķildojas;
- pusaudzis ir pārāk noslogots;
- skolotāji domā, ka viņš ir (nav) spējīgāks nekā patiesībā.

Pusaudži visagresīvākie vai depresīvākie mēdz būt tad, ja viņiem ir maldīgi priekšstati par sevi:

- "es esmu neveiksminieks";
- "dzīvē mani nekas labs negaida";
- "nav jēgas kaut ko uzsākt".

Šādā situācijā var dot padomu - **kaut vienu dienu izturi!**

Ir jārada pārlicība, ka viss būs labi, un tā arī būs. Ja sevi uz to noskaņosi.

Ir jāpalīdz atgūt ticību sev.

Ir jāpanāk, lai jaunietis pats saredz notikumu citā aspektā un tad novērtē sevi.

Arī emocijas ietekmē pusaudža domāšanu un izturēšanos.

Izprast savas izjūtas ir svarīgi tādēļ, ka, ja ir skaidrs, ko patiešām izjūtam, ir daudz vieglāk tikt galā ar sekām. Jebkurā situācijā ir dažādas atbildes reakcijas. Ja esam apmulsuši vai pārņemti emocijām, kuras nevar identificēt, tad maz ticams, ka atbildēsim vislabāk iespējamā veidā. Jāsaprot savas izjūtas, lai izvērtētu situāciju un savu lomu tajā.

Garlaicība. Dusmas. Bailes. Depresija. Pusaudži daudz domā par šīm izjūtām un situācijām, kas tām ir par cēloni. Daži to izjūt pārspīlēti. Tāpēc jāuzdod jautājums: "Bet ko var darīt pats, lai atrisinājums apmierinātu?"

Dažreiz, kad emocijas ir mulsošas un grūti pārvaramas, ir kārdinājums iziet no situācijas tādā veidā, kas rada vēl vairāk problēmu.

Pusaudži savas emocijas izpauž dažādi — smaidot vai saraucot pieri, uzmanīgi klausoties vai izskatoties norūpējušies, aizcērtot durvis, sažņaudzot dūres, kliegzot, ejot kā lidojot vai smagi velkot kājas.

Daži pusaudži slēpj savas izjūtas. Dažreiz tikai tādēļ, ka viņi tik veikli maskē savas izjūtas, ģimene un apkārtējie viņu izteikumus un izturēšanos tulko nepareizi. Ir svarīgi zināt, ka pārējie vienaudži, ģimenes locekļi, skolotāji novērtē mūsu garstāvokli un tai pašā laikā jākļūst izpratošākam pret citu izjūtām. Jājūtas pašiem labi. Jāmācās gan no sliktām, gan labām situācijām — dzīvē to būs pietiekami daudz. Jāizdara pareiza izvēle. Un vairāk par visu — jāpriecājas par šo dzīves posmu — ķermeņa un prāta mulsošu esības un tapšanas laiku[6;78].

Pusaudži lielāko daļu laika pavada skolā. Mūsdienas skolas slodze ir pieaugusi. Vecākās klasēs mācību apjoms ir ļoti liels. Katru dienu skolā jāpavada aptuveni deviņas stundas. Tas ir pietiekams laiks, lai ikviens pusaudzis spētu sev pateikt: "Šī ir mana vide, un es šeit ļoti labi jūtos". Atrodies skolā, pusaudži sastopas ar pieaugušiem, kuru lomas spēlē skolotāji, un ar vienaudžiem, kas atrodas līdzās klasē.

Klases kolektīvā pusaudzis uzturas pietiekami ilgu laiku. Līdz ar to viņu dzīvē šis laiks kļūst par nozīmīgu. Klases kolektīva gaisotne lielā mērā atkarīga no saliedētības, emocionālā kontakta ar biedriem, darbības veida un satura. No šīm iezīmēm vecākās klasēs pirmā vietā atzīmē saliedētību un draudzību starp klasesbiedriem, bet tīri lietišķās attiecības tiek nobīdītas otrā plānā. Vecākās klasēs parasti notiek "grupējumu" veidošanās. Šī diferencēšanās balstās uz emocionālām izjūtām, kopīgām interesēm un savstarpējām attiecībām. Taču šajos "grupējumos" tiek ņemtas vērā šādas īpašības: godīgums, izpalīdzība, atsaucība u. c. Protams, šīm īpašībām var būt savtīgs raksturs, ko izstrādā konkrētais "kolektīviņš"[11;23].

Klases mikroklimats ir tieši tas, kas ierauj vai atstumj pusaudzi no skolas. Ja pusaudzis klasē un skolā kopumā jūtas labi, apmierināts, viņam ir prieks doties apgūt jaunas zināšanas. Turpretī, ja pusaudzi klasē nemitīgi atgrūž, to apsmejojot vai darot pāri — viņš aiziet no skolas.

Tāpēc, ja pusaudzis ir apmierināts ar savu stāvokli klasē, tas veicina atbilstošu normu, uzvedības un pašapziņas veidošanos [11; 22].

Kā jau iepriekš minēts, skolā skolotājs pārstāv pieaugušo. Pusaudža vecumā attieksme pret skolotājiem mainās. Šī maiņa nenotiek krasi, tai tiek atvēlēts īpašs laika sprīdis. Minētais process saistās ar intelekta attīstību un uzskatu stabilizēšanos jauniešu vecumā.

Attiecības ar skolotājiem vecākās klasēs balstās uz profesionālām īpašībām — kompetencē, spējā izklāstīt apgūstamo materiālu, savstarpējo izpratni. Līdz šim attiecības bija balstītas uz vērtējumu: patīk vai nepatīk šis pedagogs.

Katram pusaudzim ir savs(a) iemīļotākais(ā) skolotājs(a). Parasti par labāko skolotāju nosauca tieši tā priekšmeta pasniedzēju, kurā viņš ir visspējīgākais. Ideālākās attiecības ir tad, ja klases audzinātāja atrod kontaktu ar klasi. Skolā ir nepieciešams tuvs pieaugušais, kuram varētu uzticēt bēdas un kurš ar izpratni spētu tās uzklaut[11;14].

Vēl vecāko klašu skolēni savos skolotājos bez ārējās sakoptības augstu vērtē personiskās īpašības, piemēram, godīgumu, patiesumu, taisnīgumu, labsirdību u.c. Ja skolotāji šo pieprasīto noteikumu klāstu neievēro, parasti rodas konflikti un pretrunas.

Bez visām jau iepriekš minētām pārvērtībām pusaudža vecumā rodas interese par pretējā dzimuma pārstāvjiem. Šeit gan jāatzīmē, ka meitenēm un zēniem tā ir atšķirīga[11;15].

Bieži vien konfliktu izraisa pirmā mīlestība. Jūtu dziļums un izmisums, ko biežāk attiecina uz pirmo mīlestību, nāk vēlāk- pusaudžu gados. Daudz vairāk eksperimentu, pieaugušie teiktu, "partneru maiņas" nekā mūsu skolas laikā. Pusaudži vēlas būt atklāti it visā.

Kas ir kopīgs visām paaudzēm? Pirmā mīlestība mūs visus pārsteidz un biedē. Tā ir patīkama un vienlaikus sagādā milzu ciešanas. Pirmā tuvo attiecību pieredze nāk no agrīnajām attiecībām ar māti vai tēvu. Pirmā mīlestība reti tiek slēpta, un tas ir normāli. Tāpēc, lai neizraisītu dažādas problēmas vajag:

- uzklaut un atvēlēt laiku pusaudzim. Ja viņš nevēlas būt atklāts, vienkārši atgādiniet, ka esat pieejams;
- neapvainojaties, ja jūtaties atstumti malā no bērna sirids notikumiem. Pusaudži veido privāto telpu. Ja to respektēsim, tad mūsu bērni iemācīsies, ka citiem tā jārespektē;
- Respektēt pusaudžu jūtas, lai cik tās izklautos bērnišķīgas. Smieties pār tām nekādi nebūtu vēlams. Smieties kopā- kāpēc ne? [2;45].

Nesaskaņu laikā uzkrātā pozitīvā un negatīvā pieredze iemāca mums, kā uzveikt naidīgās izjūtas. Tāpat tai ir neaizstājama loma skolēnu personiskajā un sabiedriskajā izaugsmē. Konflikti var kļūt par līdzekli, ar kura palīdzību skolēni mācās strīda kontrolēšanas prasmes, palielinot izpratni par to, kā efektīvi risināt problēmas savā dzīvē. Savstarpējo attiecību nesaskaņas kalpo par pamatu stratēģijas īstenošanā, panākot uzvedības izmaiņas.

Iedarbīgs konfliktsituāciju risināšanas paņēmieni kopums liek skolotājiem uzņemties īpašu lomu savu audzēkņu savstarpējās nesapratnes gadījumos. Tas nozīmē, ka bērniem jā mācās pašiem modelēt un atbilstīgi reaģēt uz nesaskaņām, norādot dažādus rīcības variantus un tādējādi apbruņojot viņus ar nepieciešamajām iemaņām, kas ļautu nonākt pie "uzvarētāja un uzvarētāja", nevis "uzvarētāja un zaudētāja" izlīguma. Svarīgi, lai skolotājiem pašiem būtu labas modelēšanas iemaņas jomā, kuru tie mācīs citiem. Apzinoties savu lomu un mudinot uz labdabīgu rīcību saskarsmē ar pusaudžiem, mēs veicinām viņu augšanu un attīstību. Palīdzēt skolēniem izveidoties par sabiedrisko attiecību lietpratējiem ir vieglāk, ja rosinām viņus uz jauku rīcību.

Palīdzēt skolēniem labi mācīties, veidot veselīgas un labvēlīgas attiecības un efektīvi pārvaldīt konfliktsituācijas ir svarīgi mērķi katram skolotājam. Šo mērķu īstenošana tomēr nebūt nav tik vienkārša.

Kā izglītotāji un pieaugušie mēs nedrīkstam pieņemt, ka pusaudži tāpat vien zinās, kā atrisināt savas attiecību problēmas un nesaskaņas. Pusaudžiem ne vienmēr piemīt šādas prasmes, un konfliktsituācijās viņi bieži rīkojas ierastajā manierē vai pat destruktīvi (kļūstot agresīvi, otru fiziski iespaidojot, izvairoties vai padodoties-nevis problēmu izrunājot, ieklausoties, sadarbojoties un patiešām atrisinot). Jo īpaši sāpīgi tas atsaucas uz pusaudžiem, kuri parasti nemeklē skolotāju atbalstu, kad rodas konfliktsituācija, bet izvēlas ar to tikt galā paši. Šādos apstākļos vēlmais rezultāts var izpalikt. Audzēkņiem nepieciešamas izvēles iespējas un skaidri formulēti norādījumi, lai attīstītu konfliktu risināšanas iemaņas.

Lai konfliktu varētu atrisināt mierīgā ceļā, abām pusēm jāvar:

- problēmu precīzi definēt;
- koncentrēt uzmanību uz savu izturēšanos, nevis aizskarošam piezīmēm;
- aktīvi klausīties, lai abas puses justos uzklausītas un saprastas;
- skaidri izteikties (jārunā 1. personā, jābūt pārliecinātam par sevi);
- meklēt jaunas, radošas iespējas, kā gūt abpusēju gandarījumu, t. i., kādi pasākumi būtu veicami; lai pēc strīda apmierinātas būtu abas puses (jāvar veikli ģenerēt idejas, izprast vajadzības, jāprot sadarboties)[6;19].

Pat vēl vairāk, būtiski atcerēties, ka skolai un klases telpai jābūt tādām vietām, kuras pildītas ar prieku, draudzību un kur skolēni bez bailēm var izziņāt savas spējas un veidot attiecības. Ja mēs, skolotāji, spēsim rosināt, kā produktīvi risināt viņu savstarpējās ķildas, klases telpas kļūs par pusaudžiem labvēlīgu mācību un izaugsmes vidi. Konfliktsituāciju izmantošana, kā konstruktīvs mācību līdzeklis, sekmē labvēlīgu savstarpējo attiecību veidošanos, kas ļauj efektīvi darboties arī turpmākajā sabiedriskajā dzīvē[6;19].

Spēļu laukumos:

- radiet vidi, kurā diskusijas un konfliktu risināšana varētu notikt ārpus citu vienaudžu grupu un "skatītāju" redzesloka;
- iesaistītajām pusēm nepieciešams saglabāt vēsu prātu, lai tās spētu sadarboties un risināt radušos problēmu;
- centieties neiejaukties, ja vien tas nav galēji nepieciešams - atvēliet saviem audzēkņiem laiku un telpu, lai viņi paši varētu risināt savas problēmas;
- mudiniet rast abpusēji pieņemamus risinājumus,
- modelējiet situācijas, kurās nepieciešams ieklausīties un risināt konfliktsituācijas.

Klasē:

- izstrādājat konfliktu risināšanas principus (sadarbība, līdzdalība) - un ar sava darba palīdzību, t. i., grupu darbu, veidojat klases pārraudzības stilu;
- pārliecinieties, ka mācību programma un mācīšanas metodes ietver kooperēšanās principus un integrētu apmācību, atšķirīgo vērtību sistēmas, uzsvēr iecietības nozīmi un gādā par katru skolēnu atsevišķi;
- dod audzēkņiem iespēju trenēt savas prasmes un izstrādāt iedarbīgu konfliktsituācijas risināšanas taktiku-acu kontaktu, pašpārliecinātību, ieklausīšanos (otru nepārtraucot)- strādājot nelielās grupās, diskutējot, rosinot konstruktīvus strīdus un problēmas [4;20].

1.4. Pusaudžu saskarsmes prasmju veidošanās.

Mūsdienu sabiedrībā, kas ir ceļā uz demokrātiju, humānu attiecību veidošanu, svarīga ir cilvēciskas cieņas attieksme vienam pret otru, demokrātiskas savstarpējās attiecības. Svarīgi apzināties savu vietu sabiedrībā un spēt pilnveidot sevi laikā, kad sabiedrībā viss mainās, pilnveidojas, attīstās.

Audzināšana nevar pastāvēt ārpus sabiedrības. Tā attīstās līdz ar sabiedrības ražošanas, kultūras un politikas izmaiņām un izvirza audzināšanai noteiktas prasības sociālās attīstības sekmēšanai.

Tādēļ arī cilvēka sadarbības un saskarsmes prasmju veidošanās pedagoģiskajā darbībā ir pats svarīgākais sociālais uzdevums.

Audzināšana un attīstība ir nepārtrauktā mijiedarbībā. Audzināšana, iedzimtība un vide (dabas un sociālās, mikro-, mezo-, makro-) ir paši nozīmīgākie cilvēka attīstību noteicošie faktori. Katrā vecumposmā veidojas savas īpašas attiecības ar mikrovidi - ģimeni, klasi, mācību grupu, darba kolektīvu, mezovidi - skolu, darbavietu, konkrēto reģionālo dzīvesvietu un makrovidi - sabiedrību kopumā un valsti. Audzināšanas procesā cilvēka un sociālās vides mijiedarbībā īpatnēji ir tas, ka katram cilvēkam pret vienu sociālo faktu vai parādību veidojas dažāda uztvere, atšķirīgs vērtējums un rezultātā atšķirīga attieksme. Tādēļ attīstības un vides mijiedarbībā vienmēr attīstīsies cilvēku spējas kā prasmes darīt un pilnveidosies pieredze, bet svarīgākie mijiedarbības raksturlielumi ir vērtīborientācija, mērķtiecība un emocionālā stabilitāte.

Gatavību izmantot zināšanas dažādu darbību izpildē sauc par prasmēm. Tās veidojas vingrinājumu (atkārtojumu) gaitā. Tā elementārās prasmes pakāpeniski automatizējas - kļūst par iemaņām, kas kā elementi iekļaujas aizvien sarežģītākās prasmēs.

Māka veikt kādu darbību atbilstoši nepieciešamajai kvalitātei un apjomam; darbības izpildes priekšnosacījums. Tāda zināšanu, darbības paņēmieni apguves pakāpe, kas ļauj apgūto izmantot mērķtiecīgā darbībā. Dalu prasmju cilvēks apgūst dabiskā pieredzes procesā (piem., prasmi staigāt), citas - apzināti vingrinoties pats vai speciālista vadībā (piem., datora lietošanas prasmi). Prasme veidojas daudzpusīgos, atkārtotos vingrinājumos un var pilnīgoties bezgalīgi. [15., 37]

Lai nodrošinātu saskarsmes funkciju optimizāciju, uz ko balstās konfliktu atrisināšanas prasmes, stundās jāizmanto aktīvas mācīšanās metodes:

- Lomu spēles;
- Situācijas analīze;
- Pāru un grupu darbs;
- Diskusija;
- Spēles un rotaļas;
- Dialogs;
- Prāta vētra;
- Stāstu sacerēšana.

Saskarsmē neverbālās formas:

- Mīmika;
- Žesti;
- Pantomīma.

Nodarbībās jāizmanto dinamiskās spēles, loģiskie vingrinājumi, kas ir adaptēti jaunāko klašu skolēniem, kā arī dzejoļi, stāsti. Stundās jāvalda nepiespiestai atmosfērai. Vispirms skolēnam jāattīsta sociālās prasmes:

- Prasme uz klausīt otru cilvēku;
- Uzturēt sarunu;
- Taktiski kritizēt un uzslavēt otru.

Saskarsmes funkciju pilnveidošanas darbs kļūst daudz vieglāks, ja pusaudžiem tiek attīstītas emocionālo stāvokļu pašregulācijas iemaņas.

2. Pusaudžu skolas konfliktu risināšanas prasmju izpēte

2.1. Pētījuma objekta un metožu raksturojums

Lai atrisinātu konfliktus, pusaudžiem ir nepieciešams padoms, taču vajadzīga ir arī zināma iespēja brīvi izvēlēties, kā rīkoties, izteikt priekšlikumus situācijas risināšanai un apzināties pieņemto lēmumu vai rīcības sekas. Pēdējais apgalvojums skolotājam var radīt dilemmu, jo viņam jāatrod pareizais līdzsvars starp iejaukšanos strīdā un skolēnu patstāvīgu lēmumu pieņemšanu un atbildību par savu rīcību un uzvedību.

Pusaudžu skolu konfliktu cēloņus un to risināšanas taktiku un prasmes pētītas ‘x’ komercnovirziena vidusskolā ķīmijas un klašu audzinātāju stundās.

Pētījuma mērķis bija atklāt skolu konfliktu cēloņus un risināšanas prasmes pusaudžu vecumā. Pētījums veikts skolā, kurā bez vispārizglītojošiem, māca arī komerczinību priekšmetus. Izpētē un praktiskajā darbā piedalījās 64 pusaudži, pieci klašu audzinātāji, skolas direktors, mācību pārzine..

Pētījumā izmantots pētījuma metožu komplekss, kas atbilst pētījuma priekšmetam un kurā ietilpst kvalitatīvās un kvantitatīvās pētījuma metodes:

1. Vispārteorētiskā- zinātniskās literatūras psiholoģijā un pedagoģijā izpēte un analīze. Darbā izmantoti 14. literatūras avoti.
2. Empīriskās metodes.
3. Datu vākšanas metodes:

pedagoģiskā novērošana, kas notika ar mērķi noskaidrot skolēnu darbību konfliktsituācijās, izvērtēt klases iekšējo psiholoģisko klimatu. Novērošana risinājās dabiskos apstākļos un pats novērotājs pētāmajā situācijā nepiedalījās. Novērošana tika veikta mācību stundu un ārpusstundu nodarbību laikā;

pārrunas, lai noskaidrotu skolotāju lomu konfliktsituāciju risināšanā;

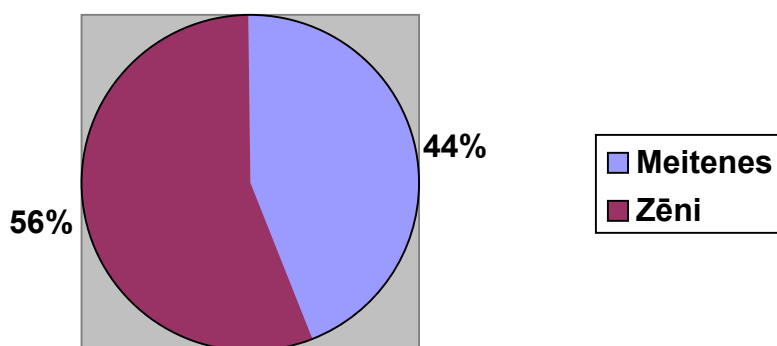
anketēšana, kuras mērķis bija atklāt pusaudžu skolu konfliktu patiesos cēloņus, noskaidrot pusaudžu reālo darbību konfliktu risināšanā. Anketās jautājumi bija atklāti un slēgti- ar brīviem un dotiem atbilžu variantiem;

dokumentu analīze, kas notika ar mērķi iepazīt klašu audzinātāju darba plānus, pedagoģisko sēžu darba protokolus, kuri atspoguļoja skolotāju darbību pusaudžu skolu konfliktu risināšanas prasmju veidošanā.

Pētījumu rezultātu apstrādē izmantota primārā matemātikas un aprakstošā statistika. Lai panāktu aptauju rezultātu ticamību un pareizību, tika nodrošināts pirmreizējais informācijas drošums.

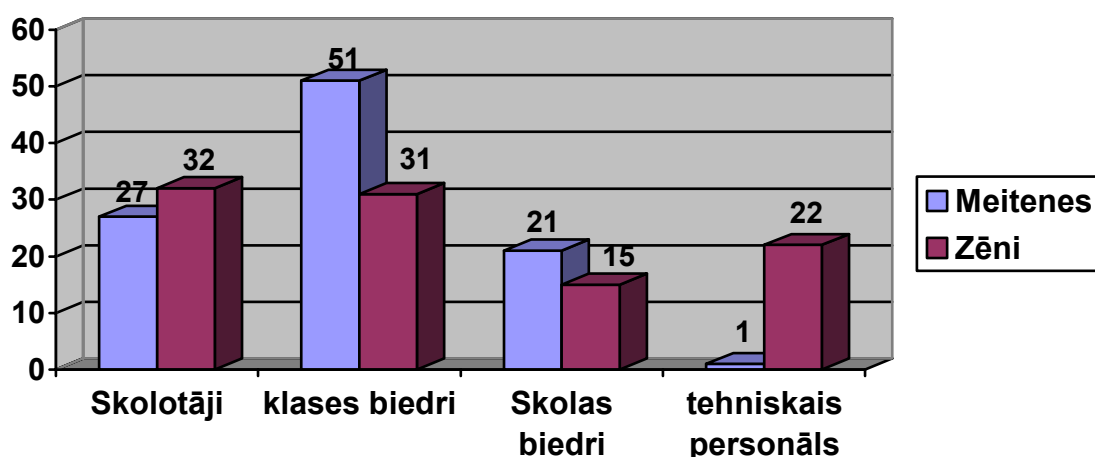
2.2 Pētījuma norise, rezultātu apstrāde, analīze un interpretācija

Pētījums ‘‘x’’ komercnovirziena vidusskolā tika veikts mācību gada laikā. Izpētes gaitā pētīti 64 pusaudži no 9. un 10. klasēm, 36 zēni un 28 meitenes.

2.1 attēls Respondentu sadalījums
(pusaudžu skaits, %)

Tika izveidota anketa (1. pielikums), kuras mērķis bija noskaidrot pusaudžu skolas konfliktu iezīmes. Tā satur divas daļas. Pirmā daļa ļauj noskaidrot, ar ko skolā visbiežāk veidojas konflikti, bet otrā daļa- kādi ir skolas konflikta cēloņi.

2.2. attēls. Konflikti skolā
(skolēnu skaits. %)

Izvērtējot atbildes (2.2. attēls) visbiežāk pusaudži konfliktē ar klases un skolas biedriem. Īpaši tas izpaužas meitenēm- ar klases biedriem (51%) un skolas biedriem (21%), bet zēniem- (31%) un (15%).

Nr. p.k.	Konflikta cēloņi	Meitenes (%)	Zēni (%)
1.	Zems vērtējums mācību priekšmetos	35	24
2.	Aprunāšana, apmelošana	48	32,5
3.	Mājas darbu nepildīšana, konsultāciju neapmeklēšana	18	15
4.	Skolas iekšējās kārtības noteikumu neievērošana	8	10
5.	Mīlestība pret zēnu, meiteni.	2	7,5

2.1 tabula. Konfliktu cēloņi skolā

Arī pārrunās konstatēts, ka lielā atšķirība starp zēniem un meitenēm ir emocionālajās reakcijās un pašapzināšanās jomā. Meitenes, daudz biežāk nekā zēni, ir nobažījušās par to, ko par viņām domā citi, ir daudz vieglāk ievainojamas, jūtīgākas pret aprunāšanu (2.1. tabula), izsmiešanu un kritiku, kas izraisa konfliktsituāciju. Otrkārt, meiteņu attīstība notiek citādi nekā zēniem. Meitenēm vispirms parādās vajadzība pēc psiholoģiskas tuvības ar zēnu, tas izraisa “konkurences cīņu” starp attiecīgā vecuma meitenēm, kas provocē uz aprunāšanu (48%). Liela atšķirība konfliktos ir zēniem (22%) un meitenēm (1%) ar skolas tehnisko personālu, kas saistīta ar skolas iekšējās kārtības noteikumu neievērošanu (2.1. tabula). Zēni, bieži šajā vecumposmā, savu piederību attiecīgajam vecumam pierāda ar attiecīgā vecuma “krāsainību”- smēķēšanu. “x” komercnovirziena vidusskolā līdz ar mācību stundu sākumu, tiek slēgtas ieejas durvis, tas rada konfliktsituāciju starp zēniem un tehnisko personālu, kas neļauj izklūt no skolas, ja tas nav nepieciešams. Ar skolotājiem (2.1 tabula) konfliktē kā zēni (32%), tā arī meitenes (27%). Kaut šajā vecumā jau izjūt izglītības nepieciešamību un iekšējo vajadzību pēc tās, tomēr ar savu mācību darbu daļa nav apmierināta. Vieni to skaidro ar saviem trūkumiem- mājas darbu nepildīšanu, konsultāciju neapmeklēšanu, kas ir par cēloņiem konfliktiem ar skolotājiem- zēniem (15%) un meitenēm (18%). Otra daļa to saista ar mācību procesa nepilnībām, lielo pārslogotību ar uzdevumiem un mājas darbiem, zemo vērtējumu, pie kā vainīgi skolotāji, tā secina zēni (24%) un meitenes (35%). Novērojot pusaudžus ,var atklāt, ka skolotāji, kuri teicami pārziņa un māca savu priekšmetu, parasti tiek cienīti, pat ja viņiem nav emocionālas tuvības ar skolēniem.

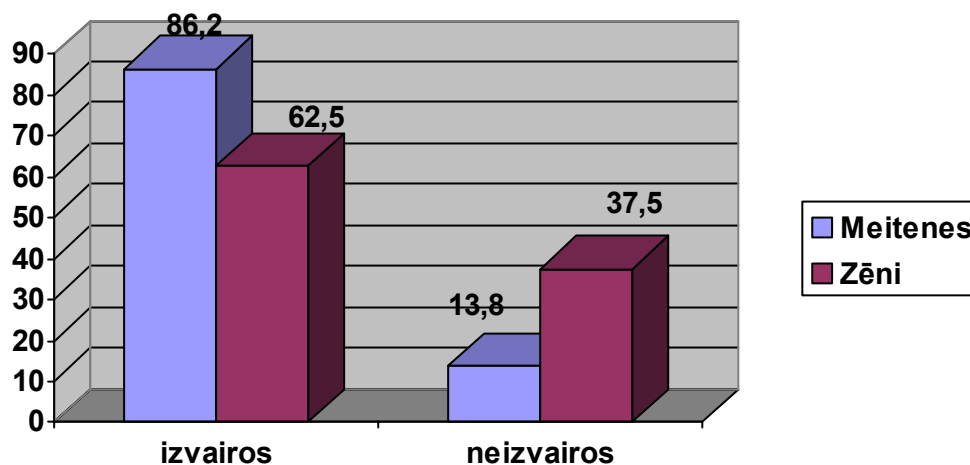
Pusaudžu uzvedības taktikas konfliktsituācijās apzināšanai tika izmantots tests (2.pielikums).

Taktika	Izmantoju visbiežāk		Izmantoju diezgan bieži		Izmantoju visai reti		Neizmantoju	
	M %	Z %	M %	Z %	M %	Z %	M%	Z%
Meitenes; zēni (%)								
<i>Konkurence</i> Es aktīvi aizstāvu savas intereses	35,8	22,5	53,5	69,4	10,7	5,4	0	2,7
<i>Izvairīšanās</i> Es cenšos izvairīties no konfliktiem	35,8	27,0	50,4	35,1	13,8	32,5	0	5,4
<i>Pielāgošanās</i> Es cenšos piekāpties partnerim	3,6	5,4	22,8	2,7	53,8	69,4	10,7	22,5
<i>Sadarbība</i> Es cenšos panākt vienošanos, kas apmierina abas puses	28,4	5,4	43,2	51,3	21,2	35,2	7,2	8,1
<i>Kompromiss</i> Es cenšos panākt lēmumu, kas balstās uz abu pušu piekāpšanos	17,8	5,4	53,8	51,3	21,2	24,3	7,2	19,0

1.1 tabula. Pusaudžu uzvedības taktika konfliktsituācijās (skolēnu skaits %)

Cilvēku uzvedība konfliktsituācijās var būt ļoti dažāda (2.2 tabula). Nonākot konfliktsituācijā, katram ir savs ierastākais paņēmiens kā rīkoties. Ne vienmēr ierastākais pieņēmums ir labākais, un ne vienmēr tas nozīmē, ka konflikts tiks atrisināts. Kādi ir konfliktu risināšanas ieradumi un taktika “x” komercnovirziena vidusskolas pusaudžiem?

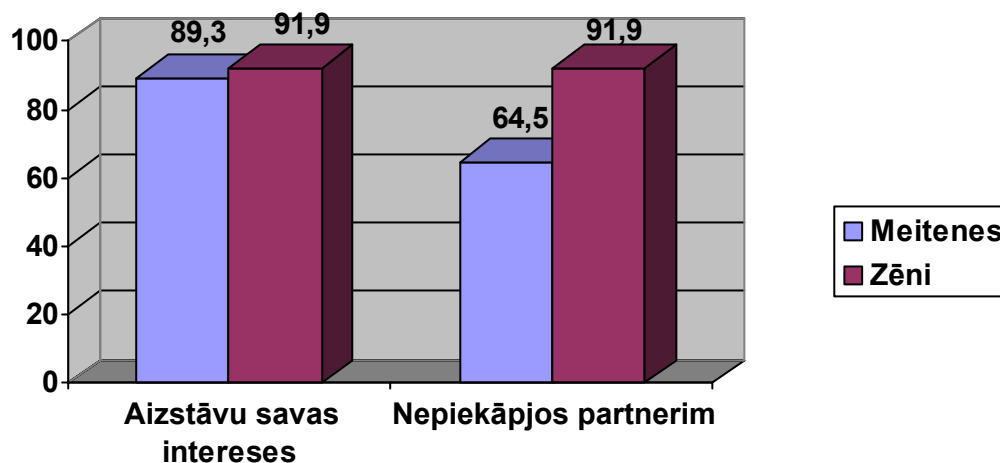
1. Izvairīšanās taktika (bēgšana).

2.3.attēls. Izvairīšanās taktika (skolēnu skaits %)

Izvairīšanos no konflikta pielieto lielākā daļa pusaudžu (2.3 attēls), tā ir vistiešākā un aktīvākā izvairīšanās forma jebkādu sarunu un līdz ar to arī attiecību pārtraukšanai ar otru pusi. Salīdzinot zēnus ar meitenēm, daļa zēnu (37,5 %) no konflikta neizvairās, jo tas ir saprotams. Zēni šajā vecumā ir vieglāk uzbudināmi, ir izteiktāks emocionālais spriegums.

2 Konkurences un pielāgošanas taktika.

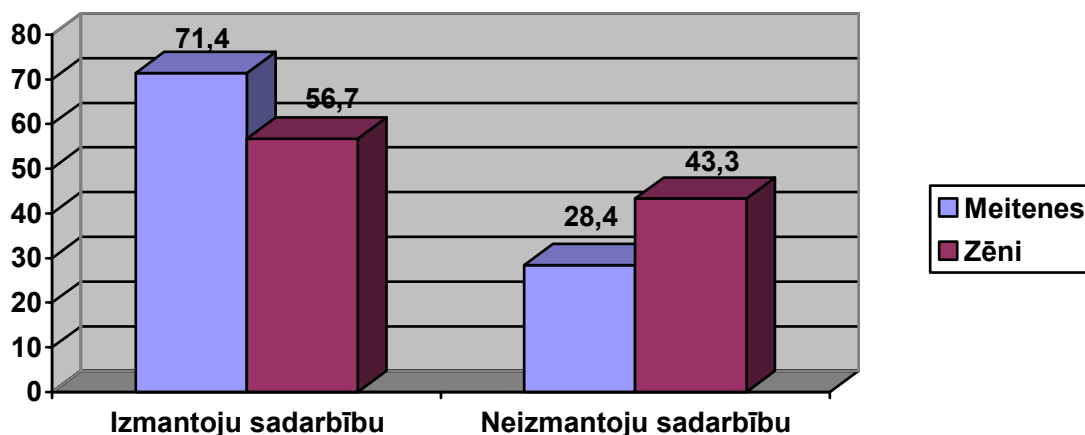

2.4 attēls. Konkurences un pielāgošanas taktika
(skolēnu skaits %)

Liela daļa pusaudžu konfliktsituācijās cenšas panākt, lai citi rīkojas tā, kā viņi vēlas (2.4 attēls), nepiekāpjoties partnerim. Šeit tiek izmantota gan pārliecināšana, gan emocionālā iespaidošana, gan piespiešana, sava spēka un varas demonstrēšana. Reizēm izturēšanās kļūst agresīva, draudoša otram pusei.

3 Kompromisa un sadarbības taktika.

Izvērtējot pētījuma rezultātus kompromisa un sadarbības taktikai var secināt, ka sniegtās atbildes ir identiskas (2.2. tabula). Šajā vecumā skolēniem ir grūti izvērtēt līdzīgas darbības. Ja pirmajās trīs aplūkotajās taktikās pusaudži vēlas risināt konfliktu par labu sev, tad kompromisa un sadarbības taktikā abi konflikta dalībnieki ir spiesti kaut kādā mērā piekāpties viens otram, kas balstās uz abu pušu sadarbību.

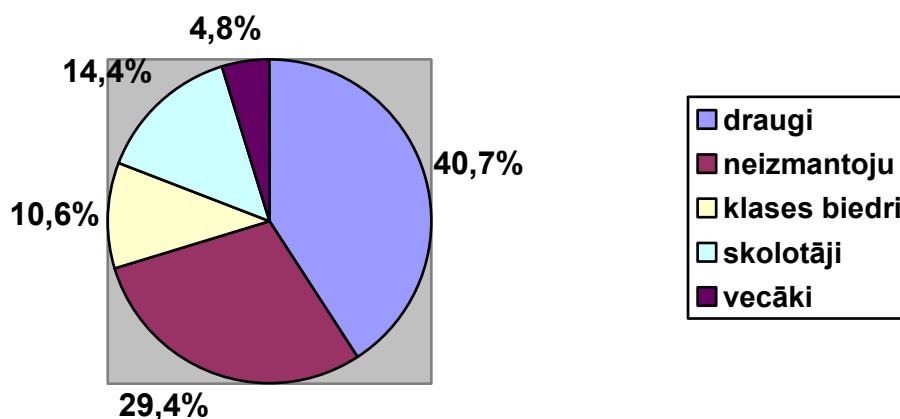

2.5. attēls. Sadarbības taktika

(skolēnu skaits %)

Sadarbība ir optimālākais uzvedības veids konflikta situācijā. Šī taktika paredz domāt par otru tikpat kā par sevi, izprast otra vajadzības un iespējas tāpat kā savas. Tas nav viegli, īpaši trauksmainajā pusaudžu vecumā. Tomēr pusaudži (2.5. attēls)- meitenes (71,4% un zēni (56,7%) izmanto sadarbības taktiku. Meitenes konfliktu risināšanas sadarbības taktiku izmanto biežāk, jo "x" komercnovirziena vidusskolā meitenes piedalās fakultatīvās nodarbībās pie skolas psihologa (klašu audzinātāju metodiskās komisijas sēdes protokols Nr. 8), kur apgūst efektīvas saskarsmes iemaņas un pilnveido tās. Zēni, šajā vecumposmā, saņem apstiprinājumu no draugiem par savām domām un uzskatiem, lai apstiprinātu savu identitāti un pašnovērtēšanas izjūtu, kļūstot īpaši neiecietīgi pret tiem, kam ir cita identitāte, un konfliktu risināšanā cenšas mazāk izmantot sadarbības taktiku (43,3%).

Pamatojoties uz skolēnu atbildēm uz anketas jautājumiem (3. pielikums) un saviem novērojumiem, jo strādāju ar pusaudžu klasēm, var secināt, ka skolēni konfliktu risināšanā iesaista starpniekus, jo paši nav pārliecināti par konflikta atrisināšanas prasmēm.

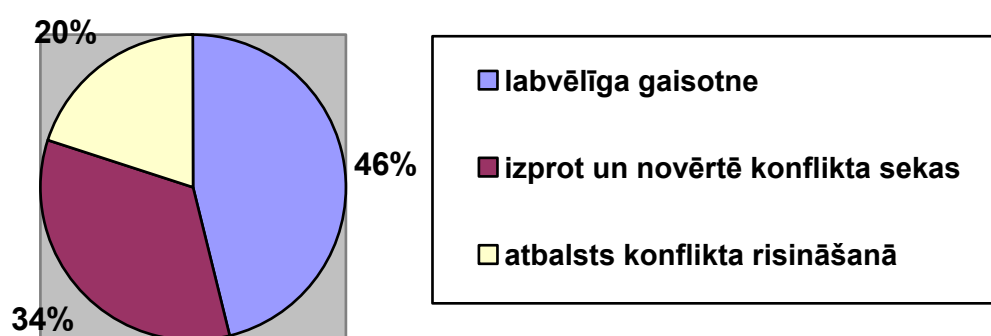

2.6. attēls. Starpnieki konfliktu risināšanā

Pusaudži savā vecumposmā viegli nonāk konfliktā ar pieaugušajiem un tāpēc viņiem vairs neuzticas. Dod priekšroku uzturēties sava vecuma sabiedrībā un izmanto tos par saviem starpniekiem konfliktu risināšanā (2.6. attēls).

Skolotājam būtu pusaudzīm jāpalīdz risināt konfliktu. Skolotājs nedrīkst pielietot varu, jo tas uzturēs konfliktu ilgāk. Skolotājam jārada labvēlības gaisotne, lai abas puses saprastu viedokļus.

Nav nosaucama pati optimālākā konflikta risināšanas stratēģija. Katrā reālā dzīves situācijā konkrētajam cilvēkam iespējams reaģēt dažādos veidos, bet daži no šiem reakcijas veidiem būs neadekvāti, citi adekvāti un līdz ar to efektīvāki. Kas ietekmē pusaudzi pozitīvi risināt konfliktu (2.7. attēls).

2.7. attēls. Nosacījumi konflikta risināšanā

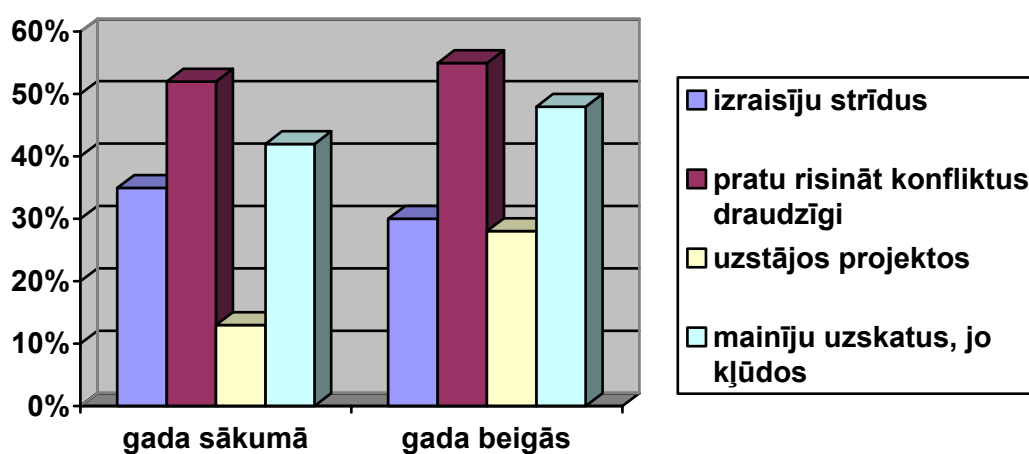
Skolēni savās anketās atzīst, ka labvēlīga gaisotne (46%) ir viens no galvenajiem nosacījumiem konflikta risināšanā. Atsakoties no piespiedu metodēm attiecībā pret skolēniem, ļaujot viņiem brīvi izvēlēties ko darīt, mazina konfliktu, pievērš uzmanību skolēnu pašu atbildībai par savu uzvedību un liek viņiem atbildēt par savu rīcību.

Veidi kādos konfliktsituācijas tiek risinātas skolas līmenī, atstāj lielu iespaidu uz skolēniem, skolotājiem un visas skolas mikrovidi. Skolēna uzvedība un prasme konflikta risināšanā var būt ļoti dažāda. Novērojot jauniešus, var secināt, ka nonākot konfliktsituācijā, katram ir savs ierastākais veids, kā rīkoties. Ne vienmēr ierastākais paņēmieni ir labākais un ne vienmēr tas nozīmē, ka konflikts tiks atrisināts. Nonākot konfliktā ar citiem, mēs vērojam un mācamies arvien jaunus paņēmienus, kā rīkoties konfliktsituācijās. Skolēni uzskata, ka saskarsmē ar otru cilvēku to visvairāk iespaido ārējais izskats (55%) , cilvēka balss intonācija un tonis (38%), un cilvēka teiktais (7%). Kaut arī liekas, ka runāt ir ļoti vienkārši, tomēr saskarsmē ne tik svarīga ir prasme izrunāt vārdus, bet gan runātāja spēja atrast saskarsmes situācijai, konflikta risināšanai, atbilstošā formā ietvertu saturu, ko vēlas darīt zināmu citam (pēc Ķeguma skolas klašu audzinātāju pētījumiem). Daļai skolēnu trūkst prasmes veidot runu, kas dod iespēju radīt labu iespaidu par sevi

un uzklaustīt savu oponentu. Prasme runāt nav atdalāma no prasmes klausīties, kas atrodas ciešā mijiedarbībā. Runāšana nerasniedz informācijas saņēmēju, ja viņš nav prasmīgs klausītājs: uzmanīgs pret teikto, iecietīgs pret varbūt neierasto izteiksmes stilu, lai rosinātu otru plašāk un dziļāk izklāstīt savu viedokli, droši jautāt, ja kaut ko nesaprot.

Dzīvē, ja esi nonācis konfliktsituācijā, apkārtējie bieži iesaka izrunāties ar otru cilvēku. Tikai diemžēl viņi nepasaka, kā to darīt, un izrunāšanās var beigties ar vēl lielāku konflikta saasinājumu. Bieži vien tieši skolotājs ir pirmais pieaugušais, kurš uzzina par pusaudžu savstarpējiem konfliktiem, tāpēc viņa loma efektīva risinājuma īstenošanā ir ļoti svarīga. Skolotājam jāatrod pareizais līdzsvars starp iejaukšanos strīdā skolā, klasē, sporta laukumā (personīga pieredze, kā sporta skolotājam) un skolēnu patstāvīgu lēmumu pieņemšanu un atbildību par savu rīcību un uzvedību. Palīdzēt pusaudžiem labi mācīties, veidot veselīgas un labvēlīgas attiecības, apgūt jaunas un radošas prasmes konfliktu risināšanā ir skolotāja uzdevums. Bieži konfliktu risināšanā (no "x" komercnovirziena skolas audzinātāju metodiskās apspriedes materiāliem) pusaudžiem pietrūkst neverbālās saskarsmes prasmes- balss tonis, intonācija, mīmika, poza, žesti, acis, tāpēc pedagoga pienākums ir palīdzēt pilnveidot attiecīgās prasmes mācību stundās, ārpusklases nodarbībās, pulciņos (dramatiskajā, teātra sports). Pusaudžiem var radīt iespēju iemācīties atbilstošos veidus, kā izteikt savas emocijas, izzināt un atpazīt plašu izjūtu loku, kas rodas šādās situācijās- pamatā tās ir dusmas un naidis. Informācijas apmaiņa saskarsmes procesā dod iespēju skolēnam ietekmēt citam cita uzvedību, uzskatus, emocionālo stāvokli, attieksmi pret citiem un arī pret sevi. Efektīva saskarsme pozitīvi iespaido abus sarunu partnerus.

Saskarsmes prasme mācību procesā no sevis nerodas. Tā ir mērķtiecīga darba rezultāts. Ķīmijas stundās tika pielietotas dažādas mācību metodes (6., 7., 8. pielikums), lai attīstītu pusaudžu konfliktu atrisināšanas prasmes (2.8. attēls).

2.8. attēls. Tests- pašvērtējums

No skolēna saskarsmes efektivitātes ir atkarīga ne tikai skolēna emocionālās jomas labvēlīga attīstības gaita, bet arī mācību darba rezultāts. Pētot saskarsmes attīstības līmeni izmēģinājuma klasēs, tika konstatēts, ka tikai (gada sākumā) 52% pusaudžu prot risināt konfliktus, (gada beigās)-55 %, tas norāda, ka regulāri skolēniem jāattīsta konfliktu risināšanas prasmes.

Skolai un klases telpai jābūt tādām vietām, kuras pildītas ar prieku, draudzību un kur skolēni bez bailēm var izzināt savas spējas un veidot attiecības, tāpēc ir tik svarīgi, lai skolēnu savstarpējās attiecības balstītos uz sirsnību, sapratni un cieņu vienam pret otru. Lai to panāktu, skolotājiem obligāti ir jātrenē skolēnu prasmes atrisināt radušās savstarpējās konfliktsituācijas miermīlīgā veidā- bez agresijas un vardarbības. Skolotājam jāapzinās, ka tā loma ir svarīga, ne tikai palīdzot risināt radušos konfliktus, bet arī sniedzot tādas zināšanas šajā jomā, lai skolēni paši tos var veiksmīgi un efektīvi atrisināt bez skolotāju, draugu, klases biedru, vecāku palīdzības, balstoties uz jauniegūtajām zināšanām.

Nobeigums

Diplomdarba nosaukums ir “Pusaudžu skolas konfliktu risināšanas prasmes.” Darba mērķis bija atklāt konfliktu cēloņus skolā un to risināšanas prasmes. Pētījums pierāda, ka vairums gadījumos konfliktu izraisa dažādi iemesli:

- pusaudžu dažādie uzskati;
- atšķirīgās domas par vienu un to pašu;
- atšķirīgu vērtību orientācija.

Konflikts jārisina, saglabājot savstarpējo cieņu. Noteikti ir jāatklāj konflikta būtība, jo konfliktsituācijās pierādās, ka konfliktējošās puses izmanto strīdu, lai demonstrētu varu, stāvokli, prestižu. Ja mainīsies skolēna uzvedība, abi piemērosies situācijas prasībām, konflikts tiks atrisināts. Pedagogiem jārada labvēlīga gaisotne, lai abas puses saprastu viedokļus. Konflikta var uzskatīt par atrisinātu, ja dalībnieki ir vienojušies par kādu risinājumu un ir gatavi to realizēt. Konflikts ne vienmēr ir kaut kas slikts, un ne jau konflikts ir tas, kas sagrauj mūsu attiecības. Tās sagraujam mēs paši, nenovērtējot, ka otrs konflikta dalībnieks ir cilvēks ar savām domām, uzskatiem, vērtībām. Katrs konflikts var kļūt par jaunu, labāku attiecību sākumu, ja vien mums ir vēlšanās šīs attiecības uzlabot.

Savstarpējās nesaskaņas nav jauna parādība, taču tām tiek veltīta nemitīga uzmanība, jo gan audzēkņiem, gan skolotājiem rodas grūtības, saskaroties ar konfliktos aizskartajiem jautājumiem. Veidi, kādos konfliktsituācijas tiek risinātas skolas līmenī, atstāj ļoti lielu iespaidu uz pusaudžiem, skolotājiem un visas skolas mikrovidi. Skolās saskaņoti jātiecas pēc tā, lai viņu audzēkņi tiktu rosināti savstarpējo attiecību problēmas risināt miermīlīgā ceļā, atbilstīgi rīkotos konfliktsituāciju gadījumos un citās dzīves liktās.

Kopsavilkums

1. Skolas konfliktu cēloņi ir pusaudžu atšķirīgie viedokļi un atšķirīgās intereses.
2. Pusaudžu uzvedības taktika konfliktsituācijās balstās uz pusaudžu vecumposma īpatnībām.
3. Katram vecumposmam ir savas īpatnības, kuras nedrīkst neņemt vērā izvēloties piemērotāko izturēšanās stilu konfliktsituācijās.
4. Pedagogam jāpalīdz veidot pusaudžiem konfliktu risināšanas prasmes.
5. Skolās strādājošo speciālistu uzdevums ir veicināt atbalsta pilnas un drošas mācību vides veidošanu.
6. Konflikta risināšana būs visefektīvākā, ja konfliktu risināšanas principi tiks ieviesti visās pusaudžu dzīves jomās.
7. Pusaudžu konfliktsituāciju risināšanas prasmes veidojas nepārtrauktā pedagoģiskā procesā.

Summary

1. The conflicts at school are caused because of different opinion and interests among adolescents.
2. The adolescent behavior un conflicting situation depends on peculiarities of their age.
3. Each age has its peculiarities, which we must take into consideration while choosing the might style to solve the conflict.
4. The teacher must help to create skills of solving conflicts to teens.
5. The task of specialists who work at school is to promote supportive complete and secure environment at school.
6. The most effective solvation of conflicts is when all the principles of solving conflicts will be enforced in all spheres of adolescent life.
7. The skills of solving conflicts can be made in a continuous pedagogical process.

Выводы

1. Причиами школьных конфликтов являются различные взгляды и различные интересы.
2. Тактика поведения подростка в конфликтных ситуациях основывается на возрастных особенностях подростка.
3. У каждого возраста свои особенности, которыми нельзя пренебрегать, выбирая соответствующий стиль поведения в конфликтных ситуациях.
4. Педагогу надо помочь формировать у подростков навыки решения конфликтов.
5. Задача работающих в школе специалистов способствовать созданию безопасной учебной среды.
6. Решение конфликтов будет эффективнее, еси принципы решения конфликтов будут введены во всех жизненных сферах подростков.
7. Навык решения конфликтов у подростков формируется в непрерывном педагогическом процессе.

Literatūras saraksts

1. Aire Z. Psiholoģija vidusskolai.- R.: Zvaigzne ABC, 1999.
2. Dūšelis K. Laika perspektīvā.- R.: Diena Nr. 68, 2006.
3. Kupčs J. Saskarsmes būtība.- R.: Zvaigzne ABC, 1997.
4. Longareti L. Konfliktsituāciju risināšana.- R.: Skolotājs Nr. 6, 2003.
5. Maļicka I. Piederības izjūta.- R.: RaKa, 2004.
6. Malnesa L. Pusaudžu psihiskā attīstība.- R: Psiholoģija Nr. 1, 2004.
7. Maslo I. Psiholoģijas vārdnīca.- R.: Mācību grāmata, 1999.
8. Omārova S. Cilvēks dzīvo grupā.- R.: Rīga, 1996.
9. Omārova S. Konflikti.- R.: Santa Nr. 3, 2003.
10. Pļavniece M. Sociālā psiholoģija pedagogiem.- R.: RaKa, 2002.
11. Puķīte M. Domājot par pusaudzi.- R.: Rīga, 1998.
12. Šapiro D. Konflikts un saskarsme.- R.: Sorosa fonds, 1996.
13. Volkovs V. Psiholoģijas zinātne skolotājiem.- R.: Zvaigzne, 1988.
14. Vorončuka I. Personāla vadība.- R.: LU, 2001.
15. Zelmenis .V.Pedagoģijas pamati .R.:RaKa,2000.

Pielikumi

1. pielikums

1. anketa

1. Konflikti skolā rodas ar:

skolotājiem;

skolas biedriem;

klases biedriem;

skolas tehnisko personālu.

2. Kādi ir konfliktu cēloņi skolā?

2. pielikums

Testa tabula “Mana taktika konflikta situācijās”

Taktika	Izmantoju visbiežāk		Izmantoju diezgan bieži		Izmantoju visai reti		Neizmantoju	
<i>Konkurence</i> Es aktīvi aizstāvu savas intereses								
<i>Izvairīšanās</i> Es cenšos izvairīties no konfliktiem								
<i>Pielāgošanās</i> Es cenšos piekāpties partnerim								
<i>Sadarbība</i> Es cenšos panākt vienošanos, kas apmierina abas puses								
<i>Kompromiss</i> Es cenšos panākt lēmumu, kas balstās uz abu pušu piekāpšanos								

3. pielikums

2. anketa

Vai tev ir starpnieks, kas palīdz atrisināt konfliktu?

- Draugs, draudzene
- Skolotāji
- Klases biedri
- Vecāki
- Atrisinu patstāvīgi

4. pielikums

3. anketa

Kas tevi ietekmē pozitīva konflikta risināšanā?

- Labvēlīga gaisotne skolā, klasē
- Centies izprast un novērtēt konflikta sekas
- Savas uzvedības mainīšana
- Citi ietekmes līdzekļi.

5. pielikums

4. anketa

Izraisīju strīdus

Pratu uz klausīt citus

Uzstājos projektu aizstāvēšanā

Ieklausos savos draugos

Vērtējums:

V- vienmēr

N- nekad

6. pielikums

Izraksts

“x” komercnovirziena vidusskolas tematiskais plānojums ķīmijas stundās.

Tēma	Mērķis	Darbība
Periodiskā sistēma	Attīstīt jauniešu spējas darboties kolektīvā.	Iepazīties ar klases biedriem
Ūdeņradis	Iepazīt savus klases biedrus ekstremālos apstākļos	Darbība pēc signāla “Ugunskurs” + rotaļa
Indikatori	Atrast dabīgos indikatorus. Rosināt pasniegt darba plānojumu un apzināti lietot to	Sadalās grupās pa “trīs” (ekskursija- pārgājiens)
Daba un vide	Attīstīt pusaudžu individuālās prasmes	Prezentē savu darbu.

7. pielikums

Spēlēsim ķīmisko reakciju veidus.

Klase - 9.-10. Ilgums 5-10 min.

Vieta - kabinets.

Materiāli. Vadītājam kartītes ar ķīmisko reakciju vienādojumu shēmām vai reakciju veida nosaukumiem.

Ieguvumi. Nostiprina zināšanas par ķīmisko reakciju veidiem.

Izziņas mērķi: Atpazīt reakcijas veidu, pielietot praktisku darbību ķīmiska procesa atspoguļošanai, izvēlēties nepieciešamo dalībnieku skaitu, parādīt reakcijas norisi nestandarta situācijā, sastādīt prasītā veida reakcijas vienādojumus, sagatavot piemērus ievērojot ekoloģisko ietekmi uz dabu.

Spēles norise.

Komandas vadītājs saņem kartīti, kopā ar komandu nosaka ķīmiskās reakcijas veidu. Vienojas, kurš komandas loceklis attēlos reaģējošās vielas. Ja viela ir vienkārša to attēlo 1 skolēns, ja salikta 2. Atbrīvo 2 skolas solus, 1 vai 2 solus izvieto reaģējošās vielas, paskaidro reakcijas norisi un attēlo pārvietojot skolēnus. Atlikušie komandas locekļi uz tāfeles uzraksta dotā reakcijas veida piemērus (3-5), komentē papilduzdevumu.

Piezīmes. Skolotājs akcentē :

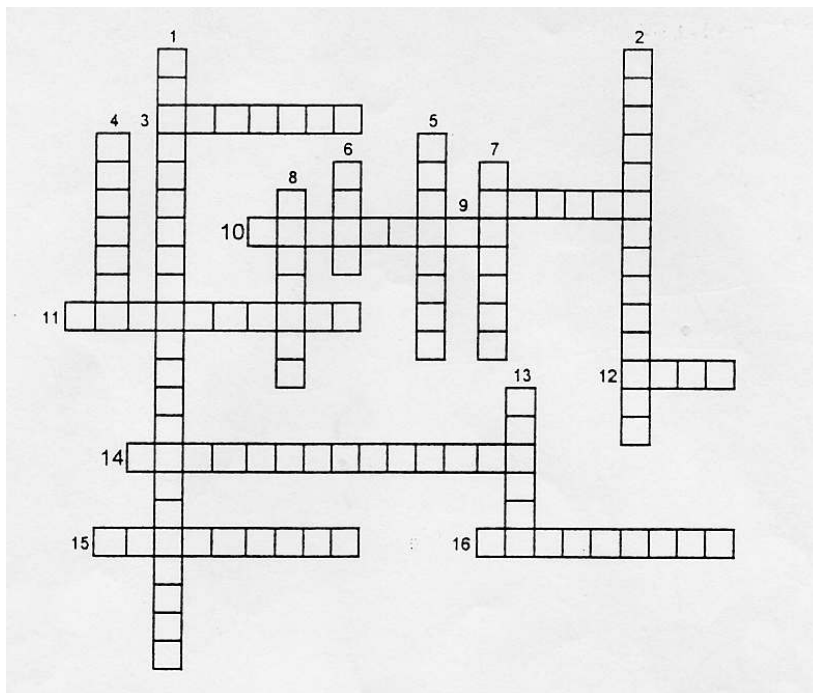
- vērtības nozīmi bināru formulu rakstībā,
- koeficientu izvietošana reakcijas vienādojumā,
- ķīmisko reakciju ietekme uz vidi.

Uzdotie papilduzdevumi sekmē zināšanu nostiprināšanu.

8. pielikums

Krustvārdu mīkla

Alumīnijs un tā savienojumi.

Vertikāli

1. Ja pie alumīnija pievieno sārma šķīdumu rodas ...(vielas nosaukums)?
2. Ar silīcijskābi alumīnijs veido sarežģīta sastāva sāļus-...(vielas nosaukums)?
4. Kāda minerāla veidā sastopams alumīnija oksīds Zemes garozā?
5. Pie kādiem metāliem pieder alumīnijs?
6. 19.gs. beigās alumīnija elektrolītisko iegūšanas metodi atklāja P.Erū un Č....(uzvārds)?
7. Kā sauc fiziķi, kurš 1825.g. pirmais atklāja alumīniju?
8. Kāds elements atrodas zem alumīnija periodiskajā tabulā pusgarā variantā?
13. Parastajos apstākļos alumīnija oksīds nereaģē ne ar ūdeni, ne ar...?

Horizontāli

3. Viela, kas sastāv no alumīnija un dzelzs oksīda?
9. Minerāls, viens no korunda paveidiem?
10. Mālu galvenā sastāvdaļa?
11. Parastajos apstākļos alumīnijs reaģē ar... ?
12. Alumīnija vērtība savienojumos?
14. Kādā nozarē alumīniju izmanto visvairāk?
15. Lai novērstu metālu koroziju var izmantot...?
16. Kādas īpašības piemīt alumīnija hidroksīdam?